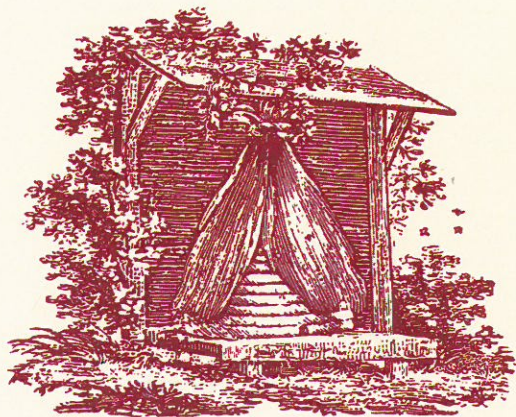

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ

најстарији живи књижевни часопис у Европи и свету који у континуитету излази од 1824.

ПОЕЗИЈА И ПРОЗА БЛАГОЈЕ САВИЋ, БЕН ГОЛОСОВКЕР, БОШКО ЛОМОВИЋ, МИЛУТИН ЛУЈО ДАНОЛИЋ, ДРАГИША КАЛЕЗИЋ, ПЕТ ИТАЛИЈАНСКИХ ПЕСНИКА **ЕСЕЈИ** БОЈАН РАЈЕВИЋ, ПАВЛЕ З. ЗЕЉИЋ **СВЕДОЧАНСТВА** БИСЕРКА РАЈЧИЋ, ДУШАН ИВАНИЋ, СИМО Ц. ЋИРКОВИЋ **ПОВОДИ** ДУШАН РАДОВИЋ (1922–1984): МИОМИР З. МИЛИНКОВИЋ **КРИТИКА** САЊА ПЕРИЋ, ВЛАДАН БАЈЧЕТА, МИЛОШ МИХАИЛОВИЋ, ЈЕЛЕНА МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ, НИНА СТОКИЋ, ЛАЗАР БУКУМИРОВИЋ, ЛЕНКА НАСТАСИЋ **ИЗ СВЕТА** ПРЕДРАГ ШАПОЊА

ЈУН 2023

НОВИ САД

ЗЛАТНА ИКРА ФРАКТАЛА

Тања Крагујевић, *Фрактали*, Чигоја штампа, Београд 2022

Тања Крагујевић, *Корице за одлазећи џлас*, Књижевна општина Вршац, 2022

Две збирке поезије Тање Крагујевић, обе објављене исте, 2022. године, представљају, иако потпуно самосталне, и занимљив песнички диптих. Оваквом тумачењу у прилог иде и поднаслов збирке *Корице за одлазећи џлас*, „Октагонали” који је у значењској вези са *Фракталима*, као и симултано писање две књиге, о чему сведоче ауторкина датирања појединачних песама у период између 2018. и 2021. године. Ипак, чини се да је збирка *Корице за одлазећи џлас* у извесеном поетичко-хронолошком смислу наставак *Фрактала*, упркос бројним тематско-формалним сродностима.

Збирка коју ћемо сматрати ранијом, *Фрактали*, подељена је на пет циклуса, редом, „Треће доба”, које, грубо речено, тематизује постиндустријску и постхуманистичку епоху, затим „Зид, фрактали”, најдужи и мотивски најразуђенији циклус, без јединственог семантичког средишта, чије су песме лабавије повезане тематизацијом сећања. Трећи циклус, „Лагуна, отворена књига” као свој когито има могућност певања, изрецивост и велику, јединствену Реч. Следећи, насловљен „Каравани, миленијуми” јесте циклус песама о пандемији коронавируса, док је последњи, „Пут, цитати”, како и име наговештава, у знаку поезике и литературе.

Свих пет тематских кругова несумњиво се преплиће, не само међусобно већ и са бројним песмама друге збирке. Тако се, рецимо, четвртм циклусу *Фрактала* могу придодати песме „Сеобе” и „Писање”, обе ауторкином фуснотом повезане са бројем жртава пандемије у свету током 2021. године. Без сумње, компонента која спаја *Фрактали* и *Корице за одлазећи џлас*, збирку без икакве циклусне организације, јесте константа поезије Тање Крагујевић – опстанак хуманизма у дехуманизујућем свету. Стога је могуће тумачити циклус „Треће доба” као подробније упознавање са таквим светом, док би се „Октагонали” могли читати као наставак пропадања антропоцентризма и још насушнија потреба да се човек и природа сачувају.

Оправдање за предложену интерпретацију може се наћи и у песма „Глас” из *Фрактала*. Већ својим насловом отворена према другој књизи, песма уводи дистинкцију између Гласа који не говори „заправо ништа” и гласа којим ће Неко моћи да „проговори”. Разлике између њих су кључне за разумевање дистопијског света Тање Крагујевић у ком и даље успева да пронађе остатке хуманости. Глас са великим „Г” је аутоматски, то је снимљена порука у Кол центру која се понавља, док је глас са малим „г” људски глас, био он глас оператера или песнички. Јасно је онда да је „од-

лазећи глас” написан малим почетним словом. То је слика пролазећег човека, који и даље опстаје. Слична поигравања језиком, писмом и фонтом присутнија су у ранијим ауторкиним збиркама. У фрактално-октагоналном диптиху она су повремена, али ништа мање промишљена.

Везе између наслова могуће је пронаћи и у обрнутом смеру. Песма „Прислушљивачи” стиховима „Нису / то фрактали утехе” недвосмислено експлицира своју корелацију са претходном збирком, али још једном, представља њен наставак. Фрактали снега о којима је реч нису утеха у додатно дехуманизованом свету у ком „рађаће се / млада јата галаксија”. Дистопија Тање Крагујевић је космичко-технолошко, њена утопија је у узајамној зависности човека и природе. Песма из исте збирке, „Ћутање”, својеврсна је фрактал. У бљеску „оног првог селфија космонаута. / Који је наједном. / Видео све. Предивну плаву / лопту” могућа је симбиоза два наизглед неспојива принципа, најуспешније, у поезији.

У ауторкиној поетској визији и човек је фрактал, геометријски лик који се разлаже до бесконачности тако да је свака умањена верзија слика целине. У таквом низу који чине свемир—природа—човек—језик—реч, она свемогућа, човек је слика космоса, а језик и књижевност слика човека. У другачијем могућем низу, „Октагонали” су могућ, не сасвим правилан, фрактал *Фрактали*. У другом делу песме „Дијалог” (*Корице за одлазећи глас*) у грудви је задржана цела зима: „Све је у њој”. Сажимање зиме у грудву формално је представљано у обе збирке, мада знатно више у другој, потпуном економичношћу и језгровитошћу језика. Песничке слике се сажимају у једну једину синтагму, неретко и у једну једину реч која је самостална синтаксичка јединица. Оне су углавном ефектније и експресивније него што су поентирајуће. Уосталом, ако се у песмама Тање Крагујевић, које су „Сегменти. / Сирочићи смисла” („Кожа”, *Фрактали*) и треба пронаћи поента, она је управо у њиховом постојању. Писање упркос времену које није време писања, изналажење лепоте у свету без лепоте јесте ауторкино поетско вјерују. Спас од потпуног отуђења и дигитализације јесте у природном, колико год оно ситно било. Бубе из истоимене песме су фрактал органског и због тога им песникиња пише похвалу: „Хвала тим бубицама. / Што постоје. Под хладним / сводом интернет сигнала / јасно казују да топлине има. / И где се може наћи” (*Фрактали*).

Поменуто грудва је „руком стегнута”. Из те синтагме ишчитава се јединствена моћ човека да фрактале производи и да хладно претвара у топло, да свему да смисао. У мрвицама „млечног / хлеба” наћи ће се азбука „уздуха погнутих / орача. Што не познају зидове речи” од којих је само једна „довољна да нахрани свет” („Чисто срце”, *Фрактали*). Тај свет се онда „умножава. У хиљаду ја”. Чини се да једино човек и његов језик имају моћ репродукције и креације. По страни је питање о могућности језика да стварност представи. У свету који нестаје свако подражавање

је сврсисходно. Свако стварање је поновно стварање света. У сваком комадићу може се пронаћи целина. „Питки језик”, природни језик човека који има и чаробна својства у новом добу замењен је оним снимљеним, некреативним гласом који се понавља. У механички прецизно понављању нема исконске свежине стварања. У језику који је молитва („Ваучер, записи, снови”, *Корице за одлазећи глас*) радости постања несумњиво има. Тако се „божанском дару узвраћају / живим проломом гласа” („На скупу стручних”, *Фрактали*).

Само опредељење ауторке да збирке именује математичким појмовима метапоетички је могуће тумачити као склад природних и хуманистичких наука и њихово међусобно пресликавање, уз то да је најмањи фрактал математике „шифра” најоштрије опониран писању и књизи у насловној песми *Корица за одлазећи глас*. Треће доба не само да се назире, оно је увелико ту: „Овај временски континент. Одронио се. / Онај долазећи у новој је ери заорава”. То је потпуно антихуманистичко време, у ком ауторка пише да би била „видљива. У невидљивом”. У томе је новост у односу на претходне ауторкине књиге поезије. Нигде досад „треће доба” није било толико промишљено и опевано. Стога су, са теоријског становишта, обе збирке на трагу екопоетичке интеграције уметности и науке, концепта који су Јулија Фјодорчук и Херардо Белтран подробније представили у тројезичкој студији *Екопоетика. Еколошка одбрана поезије*.

Последња песма *Фрактали*, „Скела”, најдубље поетизује ауторкину збуњеност и изгубљеност у трећем миленијуму. Насупрот разговору „хује аутомобили”. Трећи миленијум је први који укида све претходне. Песникиња још увек мисли „о времену. / Пре нас. Пре мене”. Наступајуће доба обележено је забором и промишљањем безличне будућности. Ипак, она и даље гаји гинко. И даље верује у лишће. У ћерки види фрактал Мајке и слави сигурност природе „у времену. / У ветру”. Неко је са друге обале дозива и говори јој да не брине. На самом крају, нешто и наслућује: „Јеси ли то ти. Моја ружо”. Ружу и трње као најприсутније мотиве Тање Крагујевић немогуће је једнострано разумети. Управо зато, најверљивијим се чини да је ружа фрактал њене поезије, ње саме. У последњем питању *Фрактали* она несигурно поново проналази себе и своју поезију.

Корице за одлазећи глас релативизују трајање таквог проналаска. Зато смо склони да поверујемо да је она касније формирана збирка. Знатно апстрактнија, пуна енигми, ребуса и шифри и са знатно развијеном поетиком фрактала, који се другачије називају, рецимо, „комадићима поезије” („Врч”) или „нано честице златних архипелага” („Дрон” и „Жена у црном”), збирка „октагонала” сумња у спасење које је понуђено у *Фракталима*. Говори су већ нестали („Гласови”). Песникиња је уплашенија, осећа јачи бол и утеха се чини мање уверљивом. Бели облак, иако песникињи довољан, чини се далеко несталнијим од, некада, буба.

Завршна песма диптиха, „И то је пут” наслућује узалудност стварања фрактала и покушаја да се премости јаз између људског и механичко-космичког: „Телом прекриваш празнине. Неће бити / мање. Ни када постану део твог тела”. Ипак, као излаз се нуди глас правременог анђела. Неразумљиви шапат божанског другачија је врста језика. Он је „златна икра песме”, коначно спасење *Корица за оглазећи ѓлас*. Поезија је, наслућује се, мешавина правременог гласа и људског гласа, обједињујући фрактал. Но, важно је напоменути и још већи круг који Тања Крагујевић описује. „Златна икра”, осим тога што наговештава могућност поновног рађања, златног, величанственог, синтагма је већ употребљена у песми „Слика” написаној неколико деценија раније: „златна икра пада у свест / немушта мудрост јутра / у крило коралног спруда”. У другој је збирци ауторка препознала своју поезију, своју ружу, своју златну икру. И говори себи „Прихвати то”, а „то” су разни гласови, језици, комади леда, отисци стопала, ситнице од којих је космос сачињен и у којима је поновљен.

Осврћући се на песму „Телеграми, галаксије” из збирке *Extravaganza* (2019) и стихове „Треба ми читаво столеће. / Да у њему ишчитам / своје прво слово” можемо закључити две ствари. Прва је да се навршило једно унутрашње, поетско столеће. Дошло је до не тако крупне, али ипак приметне промене у сензибилитету и темама Тање Крагујевић. Друга, утешнија, јесте и то да се и у новом веку, трећем добу „прво слово” може препознати. Уметност, праисконска, нужно опстаје у сваком добу. Њен положај се мења и, нажалост, у трећем миленијуму она је маргинализована. Њена поновна афирмација јесте у слављењу човека, природе и језика, а *Фрактали* и *Корице за оглазећи ѓлас* управо то и јесу, фрагменти похвале хуманизму.

* * *

Две песничке збирке Тање Крагујевић, *Фрактали* и *Корице за оглазећи ѓлас*, са поднасловом „Октагонали”, обе објављене 2022. године представљају јединствену целину и донекле нову етапу у ауторкиној поетици. Оне систематичније, промишљеније и опсежније преиспитују проблеме трећег миленијума, у чијем је средишту пост-индустријализам и пост-хуманизам. Као једно од могућих решења, песникиња нуди синтезу уметности и технологије, са ипак приметним фаворизовањем уметности.

Лазар БУКУМИРОВИЋ